

Законодавче забезпечення участі спеціалістів під час проведення слідчих (розшукових) дій

Ігор Пиріг

Д-р юрид. наук, проф., Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8391-067X>, e-mail: pira@ua.fm

Розглянуто можливості законодавчого закріплення як процесуальних джерел доказів довідок і висновків спеціалістів щодо ідентифікації особи, а також досліджень: зброї; наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів; вибухотехнічних пристроїв; вибухових речовин і слідів вибуху; трасологічних об'єктів; документів; матеріалів, речовин і виробів; слідів біологічного походження.

Ключові слова: кримінальне провадження; слідчі (розшукові) дії; довідка спеціаліста; експерт; дослідження; речові докази.

Legislative Provision for the Participation of Specialists During Investigative (Detective) Actions

Ihor Pyrih

The author considers the possibilities of legislative consolidation as procedural sources of evidence of certificates and conclusions of specialists regarding the identification of a person, as well as examination of: weapons; narcotic drugs, psychotropic substances, their analogs, or precursors; explosive devices; explosive substances and traces of explosions; traceological objects; documents; materials, substances, and products; traces of biological origin.

Keywords: criminal proceedings; investigative (detective) actions; expert report; expert; examination; material evidence.

Використання спеціальних знань, упровадження сучасних досягнень науки й техніки, техніко-криміналістичних засобів сьогодні є одним з пріоритетних напрямів підвищення ефективності та якості розслідування кримінальних правопорушень. Однією з процесуальних форм використання спеціальних знань у кримінальному провадженні є залучення спеціаліста, що регламентовано ст. 71 КПК України, де зазначено таке: «Спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками і може надавати консультації, пояснення, довідки та висновки під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок» [1]. Із наведеного визначення зрозуміло, що спеціаліста можуть залучити як для здійснення технічної допомоги під час проведення слідчих (розшукових), так і для проведення досліджень поза їх межами, що реалізують у вигляді висновків або довідок, які відображають результати таких досліджень.

Спеціаліст під час проведення слідчої (розшукової) дії, застосовуючи спеціальні знання, допомагає слідчому виявляти, фіксувати та вилучати об'єкти, що мають значення для розслідування, і надає технічну допомогу як оператор пошукових приладів, спеціального обладнання для огляду у важкодоступних місцях тощо. Під час своєї діяльності спеціаліст надає пояснення слідчому й іншим учасникам, зокрема понятим, щодо виконуваних ним дій, видів і призначення застосовуваних пристроїв, наслідків і результатів використання ним спеціальних знань, умінь та навичок. Матеріальні об'єкти, виявлені під час проведення слідчої (розшукової) дії, описують у протоколі, вилучають і належно пакують. Відомості про технічні засоби, використовувані під час проведення слідчих (розшукових) дій, і результати їх використання також містяться у протоколах та додатках до них. Однак результати досліджень обстановки місця події, проведених як самим слідчим, так і спеціалістом, залученим до огляду, що стають підґрунтям для

висунення слідчих версій, не завжди фіксують у протоколі. Правила складання протоколу огляду забороняють додавати до тексту будь-які думки, пояснення учасників або їхні коментарі. Утім, у ст. 105 КПК України зазначено, що додатками до протоколів є «письмові пояснення спеціалістів, які брали участь у проведенні відповідної процесуальної дії» [1]. Тобто спеціаліст за потреби може викласти свої пояснення суті конкретних процесів і явищ, зокрема передбачення щодо механізму утворення певних слідів або дій злочинця у довідці, яка є додатком до протоколу. На нашу думку, додатком до протоколу можуть бути й результати досліджень, проведених безпосередньо на місці події [2, с. 226].

Сьогодні все частіше спеціалістів залучають до проведення досліджень поза межами слідчих (розшукових) дій, зокрема для з'ясування обставин учинення кримінального проступку до внесення відомостей до ЄРДР (ст. 214 ч. 3 КПК України) [1]. Від початку збройної агресії проти нашої країни актуально постало питання забезпечення проведення молекулярно-генетичних досліджень для ідентифікації загиблих цивільних та військових осіб, зокрема, із місць масових поховань на деокупованій території. Стаціонарні лабораторії експертних установ, зважаючи на значну кількість таких досліджень, сьогодні не в змозі забезпечити їх проведення у повному обсязі. У практиці органів поліції знайшли застосування та дають позитивні результати автоматизовані генетичні аналізатори *ANDE Rapid DNA* й *Applied Biosystems RapidHIT ID*, призначені для створення ДНК-профіля та ідентифікації людини протягом 100 хвилин. Такими пристроями сьогодні оснащено всі підрозділи з техніко-криміналістичного забезпечення розслідування слідчих відділів поліції в обласних центрах. Результати досліджень об'єктів з використанням цього пристрою не мають статусу експертизи, їх оформлюють довідкою спеціаліста або протоколом огляду біологічного матеріалу з використанням зазначених пристроїв та із залученням спеціаліста.

У зв'язку з бойовими діями актуальним залишається питання швидкого дослідження зброї, боєприпасів, вибухотехнічних пристроїв, вибухових речовин і слідів вибуху. Не втратила актуальності проблема дослідження наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, за результатами якого

остаточно й упевнено ухвалюють рішення про початок досудового розслідування за ст. 305—316 КК України. Такі дослідження можна проводити з використанням експрес-тестів, що достатньо апробовано на практиці.

Зважаючи на зазначене вище, а саме на відсутність законодавчого механізму долучення результатів досліджень спеціалістів до матеріалів кримінального провадження, Верховна Рада України запропонувала зміни до КПК України, що розширюють права спеціалістів, а саме доповнити ст. 71 ч. 4 п. 9 такого змісту: «Надавати довідки та висновки з питань, що належать до сфери його знань стосовно ідентифікації особи, зброї, наркотичних речовин, вибухотехнічних пристроїв, предметів, речовин і слідів вибуху, під час досудового розслідування злочинів» [3]. Водночас довідки та висновки спеціаліста запропоновано розглядати у процесуальному розумінні як документи (ст. 99 КПК України) [3]. Принципово ми погоджуємось із запропонованими змінами, але маємо зазначити своє розуміння цієї проблеми.

Запропоноване у законопроекті доповнення, на нашу думку, є занадто вузьким і, відповідно, обмежує можливості спеціаліста у наданні допомоги під час його залучення. Появу цього законопроекту значною мірою зумовлено необхідністю дослідження об'єктів, кількість яких зросла у зв'язку з воєнним станом. Ми пропонуємо розширити можливості діяльності спеціалістів з дослідження документів, трасологічних об'єктів; слідів біологічного походження, матеріалів, речовин і виробів. Значення досліджень цих об'єктів є вагомим для розслідування окремих кримінальних проваджень, а вдосконалення засобів сучасної криміналістичної техніки дає змогу проводити їх дослідження у найстисліші строки. Тому пропонуємо таку редакцію змін до ч. 4 ст. 71: «Надавати під час досудового розслідування кримінальних правопорушень довідки та висновки з питань, що належать до сфери його спеціальних знань щодо ідентифікації особи, а також досліджень: зброї; наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів; вибухотехнічних пристроїв; вибухових речовин і слідів вибуху; трасологічних об'єктів; документів; матеріалів, речовин і виробів; слідів біологічного походження».

Окрім цього, на нашу думку, висновки й довідки спеціалістів і експертів містять досить

вагому для розслідування інформацію та мають бути окремими джерелами доказів, а не долучатись до матеріалів кримінального провадження як документи. Тому пропонуємо сформулювати п. 2 ст. 84 «Докази» так: «Процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки та довідки експертів і спеціалістів». Із запровадженням згідно з законопроектом таких понять, як «довідка» і «висновок» спеціаліста, пропонуємо розтлумачити їхній зміст, оскільки станом на сьогодні в КПК України немає взагалі жодного їх визначення. У зв'язку з чим пропонуємо доповнити § 5 гл. 4 «Докази і доказування» окремою статтею «Висновки та довідки експертів і спеціалістів» такого змісту: «Висновок спеціаліста — це докладний опис проведених спеціалістом досліджень під час залучення його для проведення слідчих (розшукових) дій і зроблені за їхніми результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила спеціаліста», «Довідка експерта або спеціаліста — це викладені в усній або письмовій формі відповіді на питання особи, яка залучила до розслідування спеціаліста або експерта, що ґрунтуються на їх спеціальних знаннях та професійному досвіді роботи або використанні наукових довідкових джерел інформації».

Запропоновані зміни до КПК України, окрім визначених вище переваг, зменшать кількість експертиз за рахунок недопущення негативної, на нашу думку, практики, коли після попереднього дослідження призначають експертизу для дослідження тих самих об'єктів лише для того, щоб долучити результати досліджень до матеріалів кримінального провадження та використовувати їх надалі як докази.

Перелік джерел посилання

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651–VI (зі змін та допов.). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 25.03.2024).
2. Пиріг І. В. Фіксація результатів дослідницької діяльності спеціалістів на місці події. *Криміналістика і судова експертиза*. 2020. Вип. 65. С. 220—229. DOI: 10.33994/kndise.2020.65.21 (дата звернення: 25.03.2024).
3. Проект закону про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України з метою оптимізації залучення спеціалістів під час досудового розслідування від 20.09.2023 р. № 10075. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42822> (дата звернення: 25.03.2024).